

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 рр. С. СОСНОВИМ

Актуальність дослідження визначається необхідністю пояснення та ревізії трагічних подій національної історії ХХ ст., що мають резонанс у сучасному українському суспільстві. У центрі уваги доля людини, котра отримала трагічний досвід життя за двох тоталітарних режимів – Степана Соснового, котрий відомий передусім, як піонер в дослідженні теми Голодомору 1932-1933 рр. в Україні та на основі відкритих радянських джерел тих часів спробував вирахувати кількість жертв від голоду. Головним мотиватором у дослідженні біографії Соснового першочергово виступав краєзнавчий аспект: Сосновий народився на провів дитинство в невеликому селищі на Херсонщині Сиваське, яке, на сьогоднішній день, як і багато інших населених пунктів на півдні та сході України потерпає від свавілля російської окупації.

Ключові слова: Степан Сосновий, Голодомор, репресії, Друга Світова війна, окупація, карна справа

The relevance of the study is determined by the need to explain and revise the tragic events of the national history of the 20th century, which resonate in modern Ukrainian society. The focus is on the fate of a person who had a tragic life experience under two totalitarian regimes – Stepan Sosnovyi, who is known primarily as a pioneer in the study of the Holodomor of 1932-1933 in Ukraine and based on open Soviet sources of those times, tried to calculate the number of victims of hunger. The main motivator in the study of Sosnovy's biography was primarily the local history aspect: Sosnovy was born and spent his childhood in a small village in the Kherson region of Syvaske, which, today, like many other settlements in the south and east of Ukraine, suffers from the arbitrariness of the Russian occupation.

Keywords: Stepan Sosnovyi, Holodomor, repression, World War II, occupation, criminal case

Протягом 1942-1943 рр. у виданні газети «Нова Україна» з'являються напрацювання під авторством Степана Соснового з теми Голодомору. У своїх роботах Сосновий, як досвідчений статистик, спробував здійснити комплексний аналіз процесу економічного привласнення аграрного сектору в УСРР та піддав критиці аграрну політику більшовиків [5].

Степан Сосновий аналізує роль МТС і показує, що створення і нав'язування цих господарських одиниць в Україні фактично призвело до виникнення державної сільськогосподарської монополії і сприяло зубожінню селянства. Зрештою, селяни в колгоспах стали залежними від послуг МТС, а створення МТС позбавило селян механізованих засобів праці. Водночас, на думку Соснового, процес механізації селянських господарств провалився і призвів до значних економічних втрат [3].

Серед газетних публікацій Соснового особливої уваги заслуговує узагальнююча стаття «Правда про голод на Україні в 1932-1933 роках», опублікована в газеті «Нова Україна» 8 листопада 1942 року. У цій статті автор стверджує, що організований більшовиками голод в Україні був штучним. Його метою було бажання Кремля змусити українських селян працювати в колгоспах [4].

Таким чином, за логікою дослідника, концепція голодомору є актом геноциду проти українського селянства: використовуючи формулу складних відсотків на основі радянсько-українського перепису 1926 року та численних відкритих статистичних та економічних збірників 1930-х років, Сосновий підрахував кількість жертв Голодомору. За його даними, внаслідок цієї жахливої події в Україні загинуло 4,8 мільйона людей, що становить приблизно 18,8 відсотка (тобто чверть) населення УСРР на той час. Щоб підкреслити масштаби таких втрат в Україні, він зазначив, що темпи втрат населення від перманентного голоду в Індії в 1769-1800 роках були набагато вищими, ніж темпи втрат населення в Першій світовій війні в 1914-1918 роках та темпи втрат населення за співвідношенням кількості загиблих українців до загальної кількості населення в 1932-1933 роках. Фактично, Степан Сосновий був творцем кліометричного методу в аналізі Голодомору 1932-1933 рр., а його статистичні показники склали науково-теоретичне підґрунтя для з'ясування та спростування загальних втрат населення в наступний період колективізації України [3].

Щоб підкреслити масштаби таких втрат в Україні, він вирахував добову, годинну, хвилинну та секундну динаміку смертності внаслідок жорстокого голоду. Ці підрахунки не втратили своєї наукової обґрунтованості і сьогодні. Сосновий засуджував тоталітарний режим, вказуючи на те, що влада всіляко приховувала реальність голоду і не робила абсолютно нічого, щоб допомогти вмираючому українському народу.

Порівнюючи дії більшовицьких комуністів та активістів з навалою монгольських орд, Сосновий є алегорією журналістики. Зміст його статей, опублікованих у газеті «Нова Україна», став формою протесту і помсти радянському режиму, який на початку 1930-х років перервав його наукову кар'єру і переслідував його родичів.

У 1943-1944 роках стаття Соснового «Правда про голод 1932-1933 років на Україні» була передрукована окупаційною пресою. До середини минулого століття історико-демографічне дослідження С. Соснового не було відоме широкому загалу за межами України. У 1953 році статистичний фрагмент був опублікований у книзі «Чорні справи Кремля» – збірнику документів і свідчень про масові вбивства українських селян наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років. Скорочений англійський переклад був опублікований у томі 1 книги «Чорні справи Кремля» – збірки документів і свідчень про масові вбивства українських селян наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років [2].

Визначений Степаном Сосновим чисельний показник жертв Голодомору 1932-1933 років буде використаний його братом Тимофієм.

Після еміграції до США Тимофій стане одним із головних дослідників демографічних втрат у СРСР до і після війни [1]. Математичні дані жертв Голодомору, визначені Степаном Сосновим, згодом будуть використані українськими дослідниками та політиками.

Важко сказати, чи був Степан Сосновий автором цих публікацій і чи були використані його власні науково-статистичні дослідження (можливо, матеріали його дисертації, яка не була захищена у 1930-х роках) у процесі написання вищезгаданих статей. Як відомо, під час окупації подібні заходи могли здійснюватися лише з дозволу німецького уряду та спецслужб Третього Рейху. Водночас, відсутність будь-яких згадок про Голодомор на вищезгаданій виставці та в краєзнавчих текстах шкіл Харкова у 1942-1943 роках свідчить про байдуже ставлення німців до цієї жахливої події в минулому України [3].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Dolya P. (Sosnovy T) Famine as a Political Weapon 11 The Black Deeds of the Kremlin: A White Book, Vol. II. P. 29-31.
2. Sosnovy, S. The Truth about the Famine ed., The Black Deeds of the Kremlin: A White Book, Vol. I. P. 222–225.
3. Салтан О. Штрихи біографії Степана Соснового – першого українського дослідника подій Голодомору 1932–1933 рр. *Сіверянський літопис*. 2022. № 1. С. 159-169.
4. Сосновий С. Правда про голод на Україні в 1932–1933 рр. *Нова Україна*. 1942. № 253. 8 листоп. С. 3;
5. Сосновий С. Що дали большевики українському селянству. Відрізки від садіб і зселення хуторів. *Нова Україна*. 1942. 8 листоп. С. 3.

Науковий керівник кандидатка історичних наук, доцентка Кузовова Н.М.